

ĐANRIKO KAROFILJO
MJERA VREMENA

NASLOV ORIGINALA
GIANRICO CAROFIGLIO
LA MISURA DEL TEMPO

© 2019 BY GIANRICO CAROFIGLIO
FIRST ITALIAN EDITION GIULIO EINAUDI EDITORE S.P.A., ITALY

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Miše Stupara 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Saradnik na prevodu: Đorđe Knežević

Lektura: Marija Pejić, Miloš Matić

Dizajn korica: Damir Omić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Markos Design & Print Studio

Za štampariju: Igor Jakovljević

Tiraž: 500

Godina: 2021.

ISBN: 978-99976-53-17-8

Đanriko
Karofiljo

MJERA
VREMENA

Preveo:
Boris Maksimović

„ŠTA IMAMO DANAS, Paskvale?“, pitao sam ulazeći u kancelariju pomislivši u istom trenutku po milioniti put kako se radi o ritualu od kojeg sam se umorio.

„Da vidimo... Kolela konačno treba da dođe da plati. Nakon tog ima onaj vještak iz procesa Moreti, pitanje parcelizacije, dolazi da pokupi dokumente, ali kaže da hoće pet minuta s Vama da popriča. I na kraju, u sedam, jedna nova klijentica.“

„Ko je?“

Paskvale je sa svojom uobičajenom blagom uštogljenošću prelistao spiralom uvezani notes, koji uvijek nosi sa sobom. Svako od nas ima nešto po čemu smo prepoznatljivi, u čemu se, ako smo svjesni toga, i sami prepoznajemo. Za Paskvalea to je notes. Uvijek ih kupuje sam, ne stavlja ih na troškove kancelarije i uvijek uzima iste, pomalo staromodne, koji se mogu pronaći samo u jednoj staroj, prašnjavoj i pomalo dirljivoj papirnici koja se nalazi u četvrti Liberta. Imaju grube crne korice i blago crvenkasti rub, kao oni što ih je koristio moj djed.

„Zove se Dele Folje. Telefonirala je juče po podne i tražila sastanak čim prije. Rekla je da se radi o nečemu ozbiljnom što se tiče njenog sina.”

„Dele Folje i onda?”

„U kom smislu, advokate?”

„Je li ostavila samo prezime?”

„Samo prezime, da.”

Par mjeseci, prije toliko godina da ih radije ne bih brojao, poznavao sam jednu djevojku koja se prezivala Dele Folje. Taj period mi je bio daleko u vremenu, a još dalje u sjećanju i nisam o njemu više razmišljao nakon što je prošao i raspršio se. Dok mi je Paskvale govorio, vratila su mi se nejasna i nestvarna sjećanja, koja kao da su se ticala nekog drugog i događaji za koje mi se čini da ih poznajem zato što mi ih je neko ispričao, a ne zato što su mi se stvarno dogodili.

„Stiže u devetnaest. Ali ako imate drugih obaveza”, dodade Paskvale, primjećujući možda nešto čudno u mom izrazu lica, „mogu ponovo da je nazovem.”

„Ne, ne. U devetnaest je sasvim u redu.”

Paskvale se vratio na svoje prijemno mjesto. Ja sam par trenutaka razmišljao o ovoj novoj klijentici i odlučio da to nije ta Dele Folje od nekada. Nema razloga da to bude ona, rekao sam sebi na ne pretjerano racionalan način i arhivirao to pitanje.

U tom trenutku morao sam se posvetiti proučavanju predmeta za ročišta od narednog dana. Nisam imao nikakve želje za tim i nije bilo nikakvih noviteta. Već par godina hvata me mučnina od spisa i sindrom se pogoršava, polako, ali neumoljivo.

Neko je napisao da bi trebalo da možemo umrijeti mladi. Ne bukvalno da umremo. Više u smislu da prestaneš raditi ono što radiš kad shvatiš da si iscrpio volju ili snagu da to radiš ili kada shvatiš da si dostigao granice svog talenta, ako ga imaš. Sve ono što dođe nakon te granice je ponavljanje. Čovjek bi morao da bude u stanju da umre mlad kako bi ostao živ, ali to se skoro nikad ne događa. Više puta sam pomislio da zahvaljujući tome koliko zarađujem sve i da trošim samo mali dio mogao bih prestati, ustupiti nekome kancelariju i posvetiti se nečem drugom. Putovanju, učenju, čitanju. Pokušati možda s pisanjem. Šta god samo da pobjegnem pritisku vremena koje je uvijek jednako isticalo. Bilo je gotovo nepokretno u svom svakodnevnom ponavljanju, a opet se prebrzo osipalo.

Kako stariš, vrijeme sve brže leti, kažu.

Ta misao nije bila nova i tog dana mi je neugodno titrala u glavi.

Tog jutra sam u Apelacionom sudu sreo kolegu, skoro pa prijatelja, Enrika Garibaldija, advokata parničara. „Nisam u srodstvu s generalom”, govorio bi kao mlađi kad bi se predstavljao.

To je jedan simpatičan tip s kojim si se mogao dobro nasmijati. Predobra osoba i isto tako veliki stručnjak. Ponekad smo se znali viđati.

„Sve u redu, Enriko?“, upitao sam ga s osmijehom stižući mu ruku. Nije to ni bilo pravo pitanje. Više nešto što se kaže onako: sve u redu? Da, sve u redu, kod tebe? I kod mene, moramo se vidjeti, da, svakako, moramo se vidjeti neke od ovih večeri, ćao, ćao, vidimo se!

„Pa i ne baš, zapravo”, odgovorio je on. I nakon kratke pauze, ali prije nego što sam mogao nešto pitati ili se makar pripremiti – izraz lica, ton, sve što je potrebno – nastavio je: „Prije dva dana mi je umrla majka.”

Na trenutak sam ostao bez glasa, kao da me je neko udario u stomak.

„O bože, izvini, Enriko, nisam znao. Stvarno mi je žao, izvini...”

„Ne brini se, Gvido. Upravo tako, nisi to znao. A onda, sramota me, ali bilo je to oslobođenje. Godina bolesti nam je oduzela dostojanstvo. Ne samo njoj, jadnici. I nama, takođe.”

Napravi pauzu. Oči su mu zasijale. Ja sam ćutao, uglavnom jer nisam znao šta da kažem. On je oklijevao, a onda je shvatio da ima potrebu da govori. Možda je čekao da me sretne – ne baš mene, čekao je da sretne bilo koga, a potrefio sam se ja – da se bar malo oslobodi.

„Znaš, shvatiš da gubiš dostojanstvo netrpeljivošću, nerviranjem, prekorijevanjem osobe ponižene starošću i bolešću. Osobe koja ne razumije zašto se njena djeca prema njoj odnose tako grubo.” Zaustio je, ali nije uspio da nastavi. „A u kurac”, samo je dodao glasom koji je krenuo da puca. Onda su mu se zatresle usne i počeo je da plače. Odupro sam se nagonu da pogledam oko sebe da vidim da li nas neko posmatra i pita se šta se događa. Moj stari problem sa mišljenjem drugih.

„Šta kažeš da odemo popiti kafu?”

Pogleda me zapanjeno. Onda je udahnuo kroz nos i klimnuo glavom s bljeskom zahvalnosti

u očima. Tako smo izašli iz suda i dok smo šetali, počeo je da priča.

„Znaš šta je najgore, Gvido? Prije nego što će umrijeti, deset dana nije spavala. To jest, kad je shvatila da umire. Osamdeset i osam godina, a opet, kao i svi, imala je strah od smrti. To mi je objasnila jedna psihološkinja koja nam je pomagala, meni i mom bratu. Bojala se da ne zaspi i da se ne probudi više. I zbog toga nije spavala. To je nešto što ne mogu da pojmem, zaprepašćuje me. Jednom kad dođemo u te godine trebalo bi da se s tim pomirimo, tako sam uvijek razmišljao.”

„Možda se nikad ne pomirimo s tim.”

„Ne, nikada.”

„Ima jedna izjava Marčela Mastrojaniya... Izjava je to u jednom intervjuu kad je već bio star. Ide otprilike ovako: *Sviđa mi se da večeram s prijateljima. Dakle, zašto onda moram da umrem?*

Enriko se osmijehnuo i klimnuo kao da se slaže. Bila je to naizgled gorka rečenica. Ali možda se osjetio manje usamljeno u svojoj tuzi.

Sjedili smo u jednom kafiću u blizini suda. Jedno onako prilično ružno mjesto, koje je, upravo zbog tog razloga, garantovalo da skoro uvijek ima jedan slobodan i miran sto.

„Jesi li ikada primijetio, Gvido, kako se život ubrzava s godinama?”

„Primjećujem to skoro svakog dana.”

„Mama, prije nego što joj se situacija pogoršala, često je to govorila. Imam djevojačke misli i staračko tijelo. Zašto?”

Sjetio sam se svojih roditelja. Otišli su još kao mladi, na pragu šezdesetih, par mjeseci jedno od

drugog. Skoro kao Filemona i Bauči iz jedne legende koju je moja majka voljela. Nisam stigao na vrijeme da istinski razgovaram s njima. Premalo sam znao o svom ocu i svojoj majci. Na primjer, nikad nisam saznao da li su imali nekog drugog prije nego što su se upoznali, počeli zabavljati i vjenčali. Neku očajničku ljubav koja se tragično završila ili mnogo manjih veza ili ko zna šta. Kao dječaku, meni je bilo potpuno nezamislivo da je moj otac mogao dodirnuti neku drugu ženu sem moje majke i više od nezamislivog da je moja majka mogla dodirnuti nekog drugog čovjeka koji nije moj otac. Oko određenih tema oboje su bili vrlo zatvoreni. Kad sam imao osam godina i nisam imao pojma o seksu i razmnožavanju, otac mi je održao govor. Desilo se da sam pitao nešto oko jaja. Zašto u nekim slučajevima jedemo jaja – a meni su se mnogo sviđala – a u nekim drugim se u njima nalaze pilići koji se u određenom trenutku izlegu, kao što se moglo dobro vidjeti u pomoćnim udžbenicima, stripovima i crtanim filmovima. Otac mi je objasnio da prisustvo pilića zavisi od toga da li je koka „otišla u šetnju” s pijetlom ili nije. „Ako koka ode u šetnju s pijetlom”, rekao je, „onda se rode pilići. Inače se jaja mogu jesti.”

To objašnjenje mi je uzrokovalo više problema nego što ih je razriješilo. Dok se moj otac vraćao svojim poslovima, očigledno smatrajući da je obavio svoju obrazovnu dužnost, ja sam sebi postavio – i nastavio da postavljam u narednim godinama – mučna pitanja. Kad se tačno pojavljuje pile unutar jajeta? Postoji li neko konkretno uputstvo kako bi „šetnja” proizvela ovaj zapanjujući efekat? Šta se

dešava ako su pijetao i koka zatvoreni u kokošinjcima i nije im dozvoljeno da izlaze u šetnje?

S vremenom su moje ideje o određenim stvarima postale malo jasnije i ponekad sam razmišljao da pitam oca šta ga je navelo da mi ispriča jednu toliko nadrealnu priču.

Nisam to uradio.

Dešava mi se da razrađujem inventar stvari koje su mi ostavili moji roditelji. To su uglavnom dobre stvari, ako ne i presudne. Na primjer, namjerno pojednostavljen pojam poštenja: to je koncept oko kojeg nije smjelo biti suptilnih nijansi. Pa poštovanje prema drugima. Pa ljubav prema idejama.

Neke druge stvari koje su mi prenijeli bile su malo dvosmislenije. Mogu biti dobre ili manje dobre u zavisnosti od toga kako se ubace u strukturu neke ličnosti. Među njima je bilo ubjeđenje, radikalno kao etički postulat, da uvijek treba sami da se brinemo o sebi. Vjerujem da to kao propis dolazi iz davnina, iz nekog drevnog, skoro naslijeđenog straha od dugova.

Razmišljao sam o tome godinama kasnije propitujući svoje velike poteškoće da prihvatim pomoć.

Brinuti se o sebi je dobro. Vjerovati da „uvijek” treba sami da brinemo o sebi i da „nikad” ne tražimo pomoć, to je slabost presvučena u snagu. Ako ne znaš tražiti pomoć, onda po pravilu ne znaš ni šta da radiš kad ti se spontano ponudi i kad je moralno da je prihvatiš, a nemoralno da odbiješ.

„Par mjeseci prije nego što će umrijeti, bila je još uvijek svjesna, mama mi je rekla nešto što me je zateklo”, nastavio je Enriko.

„Da li želiš da mi kažeš šta?”

„Da. Rekla je da joj je teško zamisliti svijet bez nje. Kada si mlad i misliš o svijetu i vremenu kad te nije bilo, to te ne uznemirava. Zato što se čini kao da istorija implicitno drži pravac koji sudbinski vodi trenutku kad ćeš ti banuti na scenu. Svijet bez nas 'prije' nas je jedna duga pripremna faza. Svijet bez nas 'nakon' nas jednostavno je svijet bez nas. Sve dok djeluje daleko, uspijevamo da smirimo tjeskobu zbog te ideje. Ali ja znam da za par sedmica, u najboljem slučaju, za par mjeseci, mene tu više neće biti i svijet će nastaviti da postoji bez ijednog nabora. Bez ijednog uzdaha. Vi ćete plakati, ali ćete onda morati da se pobrinete oko praktičnih stvari i prestaćete da plaćete. I svakako će vam biti lakše što ove patnje više neće biti. Moći ćete da skrenete pogled i bavite se životom. Kao što je i pravedno. I sve će biti gotovo.”

Duboko sam uzdahnuo i otpustio vazduh.

„Kako se zvala mama?”

„Anjeze. Predavala je italijanski i latinski četrdeset i dvije godine. Njeni učenici su je voljeli. Čak i sada srećem neke koji je se sjećaju i kažu da su naučili da vole knjige i čitanje i tolike druge stvari zbog nje.”

Ostali smo u tom kafiću još malo. Kad smo izašli, više nije imao oči crvene od plača.

Nekako sam uspio da odradim ročišta i zbrzam ostale obaveze tog popodneva.

Tačno u devetnaest čuo sam zvonce u daljini – moja kancelarija je sasvim na kraju – i par trenutaka kasnije Paskvale se pojavio, pitao da li može da

uvede gospođu Dele Folje, ja sam rekao može, on je skroz otvorio vrata i uveo jednu ženu. Bila je visoka, poprilično mršava, kratke sive kose i nosila je neku kožnu jaknu, malo poveliku i šlampavu.

Prišla je stolu, ja sam ustao, a ona je pročitala zapanjenost u mom pogledu.

„Ćao, Gvido. Ne prepoznaješ me? To sam ja, Lorenca.”

Bila je to Lorenca.

To jest, ona. Da sam je sreo na ulici, ne bih je prepoznao.

Bila je tu preda mnom, u tom trenutku sam savršeno znao ko je, ali jednako tako nisam imao blagu ideju. Nikad to nisam osjetio toliko izraženo, čak ni kad bi mi se desilo da sretnem stare školske drugove koje nisam viđao decenijama, a oni se u međuvremenu pretvorili u ćelavu i debelu gospođu.

Pošto nisam znao ko je, nisam znao ni kako da je pozdravim. Ustao sam i napravio krug oko stola. Ni ona nije znala kako da se ponaša i tako smo se nespretno zagrlili, s obostranim osjećajem slabe spontanosti i usiljenosti. Osjetio sam miris tek popušene cigare i još gušći i neugodniji miris mnogih drugih uzastopno popušenih koje su se uvukle u odjeću i kosu i obojile nikotinom ruke i nokte.

Pozvao sam je da sjedne, pa sam onda sjeo i sam.

„Isti si, Gvido. Skoro da sam ostala bez riječi. Sem koje sijede vlasi, isti si.”

Nelagodno sam se nasmiješio. Tražio sam način da uzvratim kompliment, ali ga nisam našao.

Pomislio sam da bih je uvrijedio nekom prevelikom laži, tipa, ni ti se nisi promijenila ili nešto slično.

Kad smo se upoznali, ona je imala skoro trideset godina, a ja skoro dvadeset i pet. Dakle, sad je imala pedeset i sedam, izgledala je još starije i bila je u mojoj kancelariji da mi priča o ozbiljnom i hitnom pitanju koje se tiče njenog sina.

„PRIJE NEGO ŠTO sam došla ovdje, napravila sam računicu: prošlo je dvadeset i sedam godina.”

„Eh, da”, gotovo istovremeno sam odgovorio čestitajući sebi na originalnosti.

„Često sam padala u iskušenje da naiđem i da te pozdravim, da prebacimo koju. Pogotovo kad sam čitala o tebi u novinama, vezano za neka suđenja. Viđala sam te i na ulici, ali nisam imala hrabrosti da te zovnem i zaustavim.”

Nisam nikada primijetio da smo se mimoišli. Zadnji put kad smo se sreli bilo je u septembru 1987, a onda je nestala s mog horizonta. Nisam je više sreo i nisam znao ništa više o njoj.

Mislio sam – sve dok mi se dešavalo da mislim na nju – da je otišla iz Barija, kao što je uostalom i govorila da bi htjela otići. S blagim osjećajem vrtoglavice shvatio sam da nikad nikome nisam govorio o njoj, o onim mjesecima tokom kojih su naši životi bili u dodiru. Možda je i zbog toga moje sjećanje bilo zamagljeno toliko da je bilo neopipljivo. Sjećanje koje se ne ispriča s vremenom postaje sve manje istinito. A onda počne da se miješa s još

neopipljivijim materijalima našeg uma: snovima, maštanjima, privatnim legendama.

Ne rekoh ništa o svemu ovome.

„Čim... Čim se baviš?”

„Predajem, radim i druge stvari, ali suštinski predajem u školi.”

„I onda si radila gomilu stvari...”

„Ma, ne baš gomilu stvari kô prije, ali uglavnom, nije ni bitno, nisam došla da pričam o sebi.”

Glas joj se stvrdnuo, kao da pokušava da zaštiti neku ranjivu zonu.

Stisnuo sam ramena, nagovijestio osmijeh, pogledao je s upitnim izrazom lica. Ona je napravila pokret vilicom.

„Došla sam kod tebe iz profesionalnih razloga. Tiče se tvoje profesije, očigledno.”

„Šta se dogodilo?”

Oklijevala je, ruka joj je po nekom automatizmu otišla u džep jakne, kao da traži kutiju cigara.

„Ne znam kako da počnem.”

„Odlazak kod advokata krivičara je gotovo uvijek neugodno iskustvo. Teško je osjećati se svoj na svome, ali ne žuri nam se nikuda. Paskvale, moj saradnik, rekao mi je da se radi o tvom sinu.”

„O mom sinu, da.”

„Koliko ima godina?”

„Jakopo je tek napunio dvadeset i sedam godina. Dovoljno je star da već ima prilično ozbiljnih problema sa zakonom i ne samo to...” Prije nego što je nastavila, udahnula je i pročistila glas. „Sad je u pritvoru. Već više od dvije godine. S prvostepenom presudom za ubistvo.”

Objasnila mi je šta se desilo i u njenoj priči nije bilo ničeg dobrog.

Jakopo je uvijek bio problematično dijete. Možda zbog tog što nikad nije stvarno imao oca, ali ko to može tvrditi? Nije objasnila tu rečenicu niti sam ja postavljao pitanja, samo sam na brzinu izračunao: nije mogao biti moj sin.

U svakom slučaju, nastavila je Lorenca, još od srednje škole nije prestajao da upada u nevolje. Manje stvari s drogom, tuče, krađe po supermarketima, dva obnavljanja razreda, premlaćivanje novog momka djevojke koja ga je ostavila. Na jedan ili drugi način nekako je uspjela natjerati ga da položi maturu, čak je krenuo i na fakultet – pravo, čisto da bude originalan – ali nikad nije položio nijedan ispit. Bio je umiješan u jednu pljačku i zbog toga su ga uhapsili. Još uvijek je formalno gledano bio nekažnjavan pa je mogao ispregovarati smanjenje kazne. To ga ipak nije naučilo lekciju. Lorenca je bila sigurna da dila po diskotekama i dugo se vremena pitala kako da ga izvuče iz određenih krugova.

Sve ovo je bio samo uvod prije nego što je prešla na razlog zbog kojeg je sjedila preda mnom u mojoj kancelariji.

Prije manje od tri godine Jakopo je bio uhapšen zbog sumnje da je ubio nekog tipa, vjerovatno svog redovnog dobavljača opojnih supstanci.

Bilo je suđenje, i u maju prošle godine sudije prvostepenog suda su ga osudile na dvadeset i četiri godine zatvora. Ovo je samo suština priče, najkraći mogući sažetak.

„Prije nego što uđemo u detalje”, umiješao sam se, „moram ti postaviti jedno pitanje. Ako je Jakopu već suđeno, to znači da je imao advokata. Mi imamo etičke obaveze prema kolegama...”

„Umro je.” Učinilo mi se da sam uhvatio notu nestrpljenja u njenom glasu. „Umro je prije par sedmica. Tako da ne vjerujem da će biti etičkih problema.”

„Ko je to bio?”

To je bio Mikele Kostamanja, vrhunski stručnjak, sve dok mu bolest nije pojela mozak. Pored toga što je bio kompetentan, bio je u stanju, barem u svojim zlatnim danima, da povuče prave veze svaki put kad bi to bilo moguće. Posljednjih godina, čak i prije bolesti, izgubio je dio svoje moći jer su mnogi njegovi prijatelji – sudije, javni tužioc, visoki javni službenici, visoki funkcioneri – počeli odlaziti u penziju, a oni novi, prije svega sudije, bili su manje savitljivi i manje su se pojavljivali u gradskim krugovima. Ali u godinama kad sam ja bio mladi advokat, Kostamanja je bio jedan od onih kod kojih si morao da odeš, ako je pitanje bilo posebno teško. U većini slučajeva on je znao da bude nekakva zakrpa. Nisam nikad saznao za nešto konkretno nedozvoljeno, ali uglavnom Kostamanja je bio kao Mister Volf iz filma „Petparačke priče”: rješavao je probleme. I to je uvijek dobro naplaćivao. Preko granica pohlepe, kako je neko rekao.

Prije par godina se razbolio i pad, koji je već bio počeo, sad se ubrzao i postao sve vidljiviji.

Gubio je nit tokom završnih riječi, zbunjivao se u unakrsnim ispitivanjima i uopšte tokom rasprava,

dešavalo se da zaboravi klijentovo ime ili ime sudije. Tokom zadnjih sedmica nije uspijevao ni da ode do suda. Umro je nedugo nakon božićnih praznika, a sad smo bili na početku februara.

Uglavnom, moglo se pretpostaviti da bar tokom zadnje godine Kostamanjini klijenti – da se eufemistički izrazim – nisu imali odgovarajuću zaštitu. Naravno, bio je tu čitav aparat njegove kancelarije, pripravnici, ćerka, ali suđenje zbog ubistva bilo je nešto što je pripadalo isključivo starom.

Dakle, ako je Jakopa na sudu branio Kostamanja – ili bar sjenka onoga što je bio advokat Kostamanja, u dobru i zlu – onda sigurno nije imao najbolju moguću odbranu.

Bilo je to lako zamisliti i u suštini bilo je to ono što mi je Lorenca ispričala. Otišli su do Kostamanje po savjetu jednog rođaka zbog njegove nekadašnje reputacije. Platili su gomilu para, ali je odbrana bila mlaka, ako ne i nepostojeća, kako u fazi istrage, tako i tokom suđenja. Nakon presude garantovao im je da će u drugostepenom postupku stvari ići na drugačiji način. Kao i uvijek, dodao je sa bljeskom stare arogancije. I tražio je još jedan dodatni avans. Kostamanja – ili vjerovatnije neko od njegovih saradnika iz kancelarije – napisao je žalbu na par strana. Lorenca nije bila neko ko se razumije u te poslove, ali ta žalba joj je djelovala zaista slabo.

„Onda se njegovo stanje pogoršalo. Preskočio je par sastanaka, hospitalizovali su ga i onda je umro.”

„Da li je već zakazano žalbeno ročište?”

„Prvo je za dvije sedmice.”

„Šta?” Primijetio sam skok u svom glasu koji nisam mogao da iskontrolišem. „Dvije sedmice?”

„Da. Tokom prethodnih dana bila sam u Kostamanjinoj kancelariji. Pričala sam sa jednim od njegovih saradnika, koji mi je djelovao kao idiot. Tražio mi je novi avans. Rekla sam mu da sam im već isplatila gomilu para, a on je rekao da je to bilo za prvostepeni postupak i za pisanje žalbe. Sad treba pripremiti drugostepeni postupak, procijeniti nove dokaze i eventualne zahtjeve, koristio je tehničke izraze koje ti ne bih znala ponoviti, koje nisam shvatila i koji su djelovali kao da ih izbacuje upravo zato da ne shvatim ništa.”

„Tako i jest.”

„Onda sam izgubila živce, rekla sam mu da nakon svega onog što sam im platila, dobrim djelom na crno, između ostalog, ne bi smio da mi govori kako to još uvijek nije dovoljno, i to u jednoj tako osjetljivoj fazi, kad treba da počne žalbeni proces.”

„Sjećaš li se ko je to bio?”

Reče jedno ime. Bio je to jedan tip za koga je definicija idiota bila beznadežno dobronamjerna. Ne bih mu povjerio ulogu advokata ni u školskoj predstavi. Izbjegao sam da ovaj svoj sud podijelim s njom, klimnuo sam glavom i tražio da nastavi.

„Rekao mi je da ako nismo zadovoljni uslugama koje nam je pružala kancelarija Kostamanja možemo da se obratimo i nekom drugom. Onda sam baš digla glas, svašta sam mu izgovorila. On je pocrvenio, odgovorio mi je da je na tim osnovima bolje prekinuti naš profesionalni odnos i tražio je da odem. U

narednim danima pitala sam se da li je bila glupost reagovati na takav način. Nisam znala šta da radim i gdje da idem. Onda sam se sjetila tebe.”

U moju glavu se uvukla jedna neugodna misao. Nije došla do mene zato što je mislila da sam dobar advokat. Došla je do mene zato što nije znala gdje da ide i šta da radi, bila je bez pare u džepu i sad je očigledno zamišljala, imajući u vidu naše davne odnose, da ću raditi na kredit ili još bolje besplatno. Unervozio sam se i odlučio da to pitanje odmah istjeram na čistac. To da budem advokat u dobrotvorne svrhe desilo mi se već previše puta.

Draga gospođo (oprostit ćete mi na mom formalnom tonu, koji može djelovati čudno budući da smo bili bez odjeće u istoj postelji, ali uzimajući u obzir okolnosti preferiram određeni stepen formalnosti), rado prihvatom zaduženje da ispitam predmet koji se odnosi na postupak protiv Vašeg sina. Ali molim Vas da prije toga odete u našu prijemnu službu i uplatite avans koji će Vam moji saradnici odrediti. Činjenica da smo prije mnogo, mnogo godina bili „intimni” par mjeseci nažalost je irelevantna, jer se ovdje radi o poslu. I to zahtjevnom poslu, dodao bih: ovo je proces koji je uveliko kompromitovan i nema veze sa nebitnim okolnostima. Uglavnom, radi se o zaduženju koje bi me, ukoliko bih ga prihvatio, koštalo mnogo vremena i truda.

Dok sam smišljao ova brza i neprijatna razmatranja u svojoj glavi, shvatio sam da nismo nijedne sekunde pričali o samom predmetu. Za šta je konkretno bio optužen momak, te da li je bio nevin ili kriv.

Onda sam se ostavio avansa, uvrijedivši tako svoje dostojanstvo i samopoštovanje, i tražio od nje da mi rezimira činjenice vezane za sam predmet. Uglavnom, za šta je tačno bio optužen? I naročito, koji su to bili dokazi zbog kojih su ga osudili?

Ona mi je ispričala. I ono što sam čuo uopšte mi se nije svidjelo. Koliko sam mogao da shvatim iz njene priče, poprilično precizne iako je dolazila od nekog ko nije iz struke, momak je bio u teškoj situaciji. Stvari koje su mu se stavljale na teret bile su zasnovane na posrednim dokazima, ali oni su, kako se to kaže u tehničkom žargonu, bili teški, precizni i usaglašeni.

„Gvido, došla sam tebi jer nisam znala kome da se obratim. Bila je greška što sam išla kod Kostamanje, sad sam to shvatila. Ali svi su mi govorili da je dobar i uvezan s kim treba. Ti sigurno znaš kako se čovjek osjeća kad se odjednom nađe u ova-kvoj situaciji. To je kao da iznenada otkriješ da imaš neku tešku bolest. Uhvati te panika, tražiš pomoć, raspituješ se okolo ko bi mogao biti najbolji izbor i...”

„Naravno, nije lako ostati priseban. U svakom slučaju, Kostamanja je bio dobar advokat. Možda čak i odličan. Nažalost, u posljednje vrijeme bolest je nagrizla njegove sposobnosti. Ono što hoću da kažem”, nastavio sam, „jeste da se ne smiješ kriviti što si se obratila njemu. Jednostavno, stvari su se raspale.”

Ona je klimnula glavom, kao da mi zahvaljuje što sam je lišio tereta, osjećaja da je napravila pogrešan izbor i da je na neki način i ona odgovorna što su stvari krenule putem kojim su krenule. Onda je nastavila.

„Želim da bude jasno da ne očekujem da radiš besplatno. Samo što sada nemam novca. Da bi napisao žalbu, Kostamanja mi je uzeo ušteđevinu, morala sam se čak i zadužiti. Radim kao privremena nastavnica, krpim se i s drugim poslovima, ali nije lako. Ali obećavam da ću ti platiti sve što ti dođem, samo mi treba malo da prodišem.”

Bizarno je kako funkcioniše naš um. Iznervirao sam se zbog pomisli da je došla do mene zbog pitanja novca koji nije imala. A sada kad je to eksplicitno rekla, ta iznerviranost je nestala. Izvučeno iz polusjenke podložnog ega, to pitanje je postalo normalna stvar lišena bilo kakve napadne karakteristike.

Tako sam, u savršenoj protivrječnosti s onim što sam pomislio maloprije, napravio kretnju rukom kao da hoću da oslobodim prostor između nas.

„Nemoj se brinuti oko novca. O tome ćemo pričati kasnije. Sad je tu par stvari koje moramo razjasniti. Prva i hitna i bitna, druga veoma bitna, ali nije toliko hitna. Ona hitna tiče se prvog ročišta žalbenog postupka. Sjećaš li se koji je tačan datum?”

Preostalo je šesnaest dana do pretresa. Zakonski rok za iznošenje žalbenih razloga i predlaganje novih dokaza koji treba da se izvedu pred drugostepenim sudom bio je petnaest dana. Ništa se nije moglo spremiti za to vrijeme. Između ostalog, nisam imao punomoć za zastupanje koju je morao da mi da sam optuženi, a ja nisam mogao da je uzmem od njega u zatvoru jer u spisima suda nije stajalo da sam njegov branilac. Dakle, nije nam preostajalo ništa drugo nego da tražimo odgodu roka. To znači da se, pod određenim uslovima, od sudije može tražiti

odlaganje pretresa. Ali nužno je da se dokaže da je bilo nemoguće ispoštovati prethodno određeni termin zbog uticaja nepredviđenih okolnosti ili više sile. U praksi, morali smo dokazati da je smrt advokata Kostamanje bila nepredviđena okolnost ili viša sila iz koje proizlazi da je zahtjev za odgodu osnovan. Ipak, to nije nešto što se podrazumijeva. Uglavnom, bilo je to kretanje uzbrdo. Bio sam usred sličnih razmišljanja kad je ona nastavila da govori.

„Gvido, Jakopo je nevin. Uradio je štošta, težak je mladić, možda čak i mojom krivicom, ali on nije počinio ono ubistvo.”

Svi tako kažu, roditelji ili prijatelji ili momci i djevojke. Moj dječak, moj kolega, moja ljubav nije mogla učiniti nešto takvo. Vjerujte mi, ja ga dobro znam. Kad bismo se prepuštali ubjeđenju srodnika, zločin ubistva (i mnogi drugi, istini za volju) nestao bi iz statistika.

Klimnuo sam, ne komentarišući. Ne savjetuje se komentaranje na određene teme upravo s prijateljima, partnerima i majkama optuženih. Ona mora da mi je pročitala misli.

„Ne kažem to zato što sam mu mama. Kažem zato što je Jakopo bio sa mnom kad je počinjeno to ubistvo, u kući. Pročitaoćeš dokumente: ono što sam rekla u svom svjedočenju je istina, iako mi sudije nisu povjerovale.”

Eto, to je bilo nešto drugačije od obične ubijedenosti tipa „moj sin je dobar momak, ne bi ni mrava zgazio”. Ostaje da se vidi da li je to istina.

Krivi su mnogi od onih koji su pod istragom zbog ubistva. Krivi su mnogi od onih koji se upute na

suđenje zbog ubistva. Krivo je najviše njih – ogromna većina – koji su osuđeni za ubistvo u prvostepenom postupku. To ne znači da nema nevinih koji budu istraživani, procesuirani pa čak i osuđeni. Ali vas uvjeravam da ih je malo, zaista malo, nezavisno od činjenice da u brojnim slučajevima budu oslobođeni. Oslobođaju se zbog grešaka u istrazi, zbog proceduralnih omaški, čak i zbog sposobnosti advokata. Ali samo u malom broju slučajeva zato što su nevini.

Uglavnom, ako je Lorencin sin bio osuđen u prvostepenom postupku zbog ubistva, vjerovatno je bio kriv.

Nisu to bila razmišljanja koja je trebalo podijeliti s majkom optuženog.

„U redu”, rekoh. „Potrebne su mi kopije dokumenata što prije, najbolje već sutra. I tvoj sin će me morati opunomoćiti i opozvati prethodno datu punomoć. Prije nego što uradim bilo šta, moraću nazvati Kostamanjinu kancelariju i javiti im da sam zadužen za ovu odbranu.”

„Zašto?”

„To je profesionalni običaj. Tako glumimo da poštujemo jedni druge. Onda ću odmah otići da se vidim sa predsjednikom vijeća apelacionog suda, da razgovaram s njim o osnovanosti odgode pretresa. To nije laka situacija, pošteno bi bilo da to znaš, jer ako sud bude držao do formalnosti, bićemo u velikom problemu. Ima li nešto što želiš da me pitaš?”

„Hvala.” Samo to je rekla.

Slegnuo sam ramenima.

„Rekao bih da je to sve za sada.”